

Mesteşugul chirurgiei şi al moşitului în secolele XVI—XVIII în fosta Ungarie

DOCTORAT ÎN MEDICINĂ ŞI CHIRURGIE
PREZENTATĂ ŞI SUSTINUTĂ ÎN ZIUA

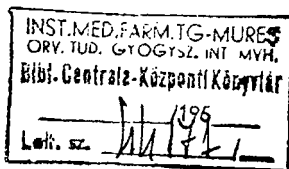
DE 4 Iulie 1935

DE

KUSZTOS GAVRIL

fost extern al Clinicilor.

23 MAY 1935

UNIVERSITATEA „REGÈLE FERDINAND I.” CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINĂ

Decan: Prof. Dr. MICHAÏL D.

Profesori :

Clinica stomatologică	Prof. Dr. Aleman I.
Istoria medicinei	” ” Bologa V.
Microbiologie	” ” Baroni V.
Patologia generală și experimentală	” ” Botez A. M.
Istologia și embriologia umană	” ” Drăgoiu I.
Clinica infantilă	” ” Popovici Gh.
Clinica ginecologică și obstetricală	” ” Grigoriu C.
Semiologie medicală	” ” Goia I.
Clinica medicală	” ” Hațieganu I.
Medicina chirurgicală }	” ” Pop A.
Medicina operatoare }	” ” Kernbach M.
Medicina legală	” ” Martinescu Gh.
Farmacologia și farmacognozia	” ” Michail D.
Clinica oftalmologică	” ” Minea I.
Clinica neurologică	” ” Moldovan I.
Igiena și igiena socială	” ” Negru D.
Radiologia medicală	” ” Pamfil Gh.
Farmacia chimică și galenică	” ” Papilian V.
Anatomia descriptivă și topografică	” ” Drăgoiu I.
Fiziologia umană (supl.)	” ” Gh. Buzoianu.
Clinica oto-rino-laringologică	” ” Sturdza M.
Balneologie	” ” C. Tătaru
Clinica dermato-venerică	” ” Teposu E.
Clinica căilor urinare	” ” Thomas P.
Chimia biologică	” ” Urechia C.
Clinica psihiatrică	” ” Vasiliu Titu
Anatomia patologică	” ”

JURIUL DE PROMOȚIUNE

Președinte: D-nul Prof. Dr. V. Bologa

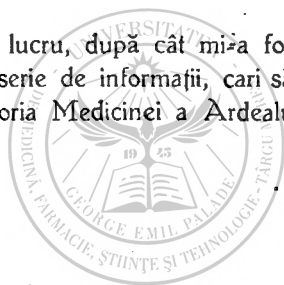
Membrii: { ” ” ” C. Grigoriu -
 ” ” ” Gh. Popovici
 ” ” ” D. Michail
 ” ” ” M. Kernbach

Supleant: Dl Doc. Dr. Tr. Popoviciu

Introducere

Pentru a putea înțelege evoluția meșteșugului chirurgiei și al moșitului în Ardeal este nevoie să cunoaștem referințele similare, cari au influențat-o în fosta Ungarie. De aceea rugând pe dl Profesor Bologa să-mi dea un subiect de teză, Domnia=Sa m'a însărcinat să caut în literatura medico-istorică maghiară toate informațiile privitoare la trecutul chirurgiei și obstetricii în acea țară.

Făcând acest lucru, după cât mi-a fost cu putință, sper că am putut da o serie de informații, cari să ușureze înțelegerea unui capitol din Istoria Medicinii a Ardealului.

Secolul al XVI-lea

Chirurgia.

Chirurgia în sec. al XVI-lea s'a ridicat în Europa în cadrul artei medicale la o mare însemnătate, mai ales prin opera fundamentală a lui Ambroise Paré. În ce privește pătrunderea ei în universități, Italia este singura țară, unde s'au înstituit în legătură cu unele catedre de anatomie și cele de chirurgie.

Este de remarcat însă că, până când la universități încep unii a se ocupa cu chestiunile chirurgicale în mod științific, atât timp meșterii-chirurghi ai masselor, au rămas și mai departe lipsiți de pregătire științifică.

În orașele mai mari din Germania meșterii-chirurghi, se organizau în bresle.

Pe lângă chirurgii, membrii ai breslelor, mai erau și barbieri ambulanți cari trăgeau măsele, făceau venesecții etc. Aceștia erau binevăzuți de popor, deoarece și în timpul epidemiilor, pe când medicii profesioniști au părăsit poporul, ei au rămas la datorie.

În Ungaria situația în acest timp era totată de nefavorabilă. Barbierii neștiutori umblau din sate în sate, exercitându-și meseria în modul susamintit.

Cel mai vechiu document, despre existența breslelor de chirurghi, din Ungaria, îl avem din 1583, statutul breslei din Dobrișin aprobat și întărit de principele Sighismund Báthory. Acest statut ne dă icoana fidelă a instrucției chirurgilor. Din introducere reiese, că aceste bresle ale chirurgilor — barbieri existau de mult. Meșterii primiau ucenici, cari după trei ani de practică devin calfe, primind dela maestru un rând de haine, o foarfecă, un piepten două brice și cu aceste instrumente apoi cutreeră țara. După câțiva ani de peregrinări, puteau pe urmă să se stabilească într'un loc oarecare, dar înainte a deschide

atelicrul, trebuia să se supune la anumite probe. Din punct de vedere al organizației, acestea nu se deosebeau într'un nimic de breslele celorlalți meseriași, membrii lor neavând nici-o pregătire științifică.

Orașele din nordul Ungariei, împreună cu orașele de mine formau trei bresle principale: Pojunul cu orașele Nagy-Szombat, Bazin, Szent György, Modor, Trencsén. Beszterce-Bánya cu orașele de mine, și Lőcse cu meșterii din municipiile Ungariei de nord-est și cu orașele din Sepeș. Aceste bresle stau în contact cu cele din Austria și Germania.

Breasla din Lőcse (Levocea) după statutul ei revăzut în 1632, îi cere meșterului o pregătire mai bună de cât cea, din Dobrișin. Aci timpul de ucenicie este 4 ani, după care urmează doi ani de peregrinări. Ucenicul înainte de a fi calificat, trebuie să răspundă la 19 întrebări ale meșterului cel mai bătrân din breaslă. Întrebările acestea se referă la contuziuni, fracturi, prepararea emplastrilor etc. Candidatul care n'a reușit la acest examen se respingea pentru un timp de câte un an.

Acest secol fiind plin de războaie, au ajuns la oarecare importanță și chirurgii de războiu. Acești chirurgi erau cunoscuți mai ales în armata germană ca „Feldscheerer“ de unde a venit cuvântul „Felcser“ întrebuințat și astăzi de unguri. În Ungaria nu era lipsă în barbieri-chirurgi fiindcă instruirea lor n'a întâmpinat nici-o greutate. Dobó Ștefan în 1552 înainte de a fi atacat de turcii, ducea 13 barbieri cu sine în cetățuia din Eger pentru a da îngrijire răniților.

Imprejurarea că acești barbieri, pe lângă meseria lor se ocupau în mod empiric și cu chestiuni de medicină internă i-a făcut căutați de public, așa încât nu odată, ajutorul lor, a fost cerut și de nobilii unguri. Ladislau Bánffy scrie în 21 Ianuarie 1579 din cetățuia Beczko către orașul Nagy-Szombat mulțumindu-i ca a trimis pe barbierul Tamás la el, care i-a vindecat soția.

Arta moșitului.

Obstetrica în Ungaria, ca și în întreaga Europa, ca știință și arta nu prea s'a luat în considerare, în secolul al XVI-lea rămânând mai mult o atribuție a moașelor empirice.

Medicilor instruiți din acest secol, li se părea ceva înjositor a da ajutor la făcări. Altfel și concepția socială era de așa

natură, că nici nu le permitea acest lucru, cu atât mai mult, că numai femeilor le era permis să treacă la patul gravidei.

În fosta Ungarie nu se găsește nici-o lucrare și nici-un regulament din acest secol, cu scopul de a îndruma și regula practica moașelor.

În Austria în anul 1552 împăratul Ferdinand I a emis un ordin care spunea, că moașelor, cari locuiesc în orașe și în comune urbane și rurale și cari nu sunt angajate cu salariu fix, în timpul ajutoarelor date, trebuie să li se ofere întreținerea și un onorar potrivit. Dar în același timp ele erau obligate să dea ajutor atât celor bogăți, cât și săracilor și în ultimul caz, chiar fără nici-un onorar.

Se vede așa dar, că în Austria existau deja, pe vremurile acestea moașe pregătite și angajate cu salariul fix, cari își exercitau meseria în orașe și comune.

În Ungaria, în acest secol, toate aceste sunt necunoscute și acolo femeile se ajută una pe alta la facere. Eventual la facerile mai complicate, se invită câte o moașă empirică mai bătrână cu experiență, dacă există vre-una în aceia regiune.

Cărțile medicale populare, apărute în această epocă dau câteva îndrumări referitor la conduita, care trebuia să fie urmată la o naștere grea și anormală.

În „Manuscrisul din Felka“ dela sfârșitul secolului, se recomandă, ca femeia în durerile nașterii, să se imbrace în cămașa bărbatului și nașterea va avea un decurs ușor, sau femeia să fie spălată cu apă de rouă din zorile zilei.

În vestitul „Herbarium“ al lui Petru Juhász Melius, Cluj 1558, sunt recomandate și niște medicamente pentru boli de femei, spre ex. contra căderii „zgăului“ (uterului): frunză de pere fiartă și legată de mitra căzută, sau smochine amestecate cu sare și drojdie, aplicate sub formă de cataplasme pe uterul prolabat. Se cunosc medicamente și pentru expulzarea fătului viu sau mort din mamă. Astfel, lemnul de chiparòs fiert în vin și dat femeiei să-l bea, omoară fătul viu și expulzează pe cel mort.

Fumigațiunile aplicate tot cu acest lemn, pe regiunile genitale, expulzează fătul. Melius amintește multe din acest fel de medicamente, pe cari moașele le și aplicau.

Legile și regulamentele orășănesti au grije, ca să fie bine stabilită data nașterii, pentru a se putea aplica legile de succesiune, dar felul cum se naște copilul, era fără interes și n'avea nici-o importanță pentru societatea de atunci.

Secolul al XVII-lea

Chirurgia.

Chirurgia în vestul Europei ia un avânt mare în sec. XVII-lea pe bazele anatomiei, mai cu seamă în Italia, unde la toate universitățile s'au format școli chirurgicale, dar și în Franța unde „Ecole de chirurgie“ a instruit și format chirurghi, apoi în Olanda și Anglia.

În Germania pe aceste vremuri, chirurgia rămăsese în mare parte o ocupație de breaslă, ca și în Ungaria. Multe războaie din sec. XVII-lea în Ungaria, ca și Franța și Germania au dat ocazia la formarea unor chirurghi experimentați.

Medicii din Ungaria nu erau de aceeași părere cu medicii germani, că medicul numai la operații mai grele trebuie să aibă un rol supraveghietor, de ex. ca la trepanație să nu se lezeze suturile, la herniotomie să nu se permită castrație. Chiar din contra, medicii cei mai iluștri din Ungaria, s'au ocupat în literatură, de maladiile aparținătoare domeniului chirurgiei.

Și în acest secol bărbierul și chirurgul aveau în Ungaria încă același rol. Formarea și instrucția lor era aceeași, ca în secolul trecut.

Din ordonanțele secolului XVII-lea, cari reglementau exercițiul chirurgiei, reiese, că și atunci existau așa numiți chirurghi de bălcu, cari adunau la sătrile lor lumea, cu tobă și trompetă și acolo puneau ventuze, lipitori, emplastre, bărbireau, tundeau, făceau venesecții ect. Aceștia, firește, lucrau în dauna reputației meseriașilor din breaslă.

În regiunile maghiare, chiar și fiii de nobili mai săraci învățau meseria bărbierilor chirurghi. Astfel găsim la 1613 între membrii breslei dela Pápa pe nobilul Szalai și Emeric Pápai, în 1647 la Dobrișin pe Matei Czeky, Simion Jászberényi, Ioan Jenei și alții. În Ungaria de nord, unde elita burgheză a evoluat după ramurile meseriilor, cu toate că aveau o educație

destul de înaltă, chirurgii nu se bucurau de a fi respectați prea mult de membrii breslelor mai bănoase — deci mai nobile. Ele nu primiau băieții celor dintâi, în breslele lor. În 1644 a făcut mare vâlvă un asemenea caz, comis de tâmplarii din Eperjes, cari au susținut, că tâmplarii și alte asemenea bresle nici în imperiul german nu primesc băieții băieșilor și chirurgilor. Adunarea generală al breslelor din Ungaria de nord ținută la Lőcse, a cerut părerea breslelor principale din Breslau și Nürnberg, cari cu mare indignare au refuzat o asemenea dezonorare.

Regele Leopold I în edictul său din 9 Dec. 1689 pentru regularea afacerilor orașelor, dă ordin sever, ca și copii chirurgilor și băieșilor să poată fi primiți la orice meserie. Pentru încredere mare acordată barbierilor sunt caracteristice scrisorile lui Gheorghe Rákóczi scrise mamei sale în anul 1646. Dela Oradea-Mare scrie la 9 Iulie: „Mâna micuțului Francisc a fost vindecată de barbierul nou creștin“. La 13 Iulie scrie: „Barbierul german a sosit acum, se prezintă foarte bine.“ În scrisoarea din 3 August scrie direct că el are o încredere mai mare în barbier ca în medic. Tot atunci scrie: „Medicul german spune că copilul are mâna fracturată, pe care eu nu-o văd, dacă este acolo un barbier convenabil să-l trimiteți pe el.“

„Praxis Criminalis“ din 1656 dă ordin, ca chirurgii să fie întrebuințați ca experți în procedura criminală. La răni și loviri victima să fie examinată de un chirurg cu jurământ, că respectivul câte răni a primit, cu ce armă, că plăgile în general erau mortale sau numai unele dintre ele.

Cadavrul nu poate fi înmormântat fără examinare din partea chirurgului (art. 25). Examinarea trebuie făcută și atunci când asasinul e necunoscut (art. 62). Cei cari au comis o tentativă de sinucidere trebuiesc luați sub tratament de către chirurgi sau băieși sub pedeapsa pierderii meseriei.

Arta moșitului.

În acest secol, în popor se mai menține încă credința în puterea de a da ajutor a unor femei bătrâne, a babelor și vrajitoarelor. Mentalitatea păturilor mai culte începe însă a se schimba.

În acest timp se găsesc și în Ungaria primele semne

despre o oarecare activitate obstetricală a medicilor. Exemplele bune veneau din Europa occidentală.

Anatomia făcând un progres mare în acest secol și chirurgia începând și ea să aibă la bază tot mai mult anatomia, firește că acest fapt în Europa apuseană a influențat și obstetrica. Concepția veche greșită care nu-i permitea bărbatului a da ajutor la nașteri, fiindcă părea ceva imoral, cade mai întâi în Franța. În Italia și Olanda sunt medici eminenti, cari se ocupă cu chestiunile obstetricale. Moașele din aceste țări și ele sunt tot mai bine pregătite.

În fosta Ungarie în acest secol, instrucția teoretică și practică a moașelor rămâne și mai departe ceva necunoscut. Ele își îndeplinesc funcțiunea lor bazându-se numai pe experiențele proprii empirice. Deasemenea nu se amintește nimic în regulamentele meșterilor-chirurgi din Ungaria, că ei ar fi special pregătiți pentru a da vre'un ajutor la faceri. Nici guvernul ungar n'are nici un regulament referitor la practica moșitului. Atât doar că în „Praxis criminalis” din 1656 se dispune, ca moașele să fie ascultate ca experte de către instanțele judecătorești în cazurile de avort criminal, pruncucidere și abandonarea copilului. (P. II. Art. 66, 67.)

Exemplul dat de țările occidentale în acest secol a fost imitat cu încetul și în Ungaria de câțiva medici învățați. În aceasta privință găsim și un început de activitate literară.

Opera cea mai valoroasă pe acest teren este cartea vestită a lui Francisc Pariz Pápai „Pax corporis”, Cluj 1690. În partea VI-a a acestei cărți tratează despre bolile sexului feminin, dând descrieri amănunte despre: 1. Incetarea menstruației. 2. Despre avort și nașteri anormale. 3. Despre hemoragiile uterine și 4. Dă sfaturi mici utile referitoare la atitudinea care trebuie luată în timpul facerilor și al lăuziei. În partea VIII-a a aceleiaș cărți descrie bolile mai obișnuite ale noilor năcuți, tratând despre 29 din aceste boli, descriind și modul de a le trata.

Secolul al XVIII-lea

Chirurgia.

Pregătirea chirurgilor apuseni în secolul al XVIII-lea, se face încă în cea mai mare parte tot în cadrele breslelor. Cei drept s'au înființat deja pretutindeni școli chirurgicale, dar acestea serveau numai pentru a da o cultură mai mare finerilor instruiți în bresle. Medicina încă nu este în legătură organică cu chirurgia, aceasta făcându-se abia spre sfârșitul secolului.

Dintre medicii din Ungaria mai mulți se ocupau deja cu chirurgie prin literatură în acest secol. Instruirea chirurgilor până la fondare Universității din Nagy-Szombat (Tirnava) tot se face în bresle. Regulamentele breslelor din Buda, Dobrișin și Pápa ne lămuresc destul, despre instrucția și terenul lor de activitate. Din aceste regulamente și scrisori de bresle reiese, că noțiunea de chirurg și barbier este una și acuma. Pentru învățarea meșteșugului un timp de 3 ani e destul. O parte a timpului — după cum reiese din scrisorile breslei din Dobrișin era utilizată pentru muncă de câmp. După 3 ani apoi, fiecare ucenic era eliberat. Cine însă vrea să se facă maestru acela — după breasla din Buda — trebuie să lucreze în mod continuu, timp de 3 ani, la un maestru. Pentru celelalte bresle era destul, dacă a învățat meșteșugul la un loc bine cunoscut și și-a preparat „lucrarea de meșter“ bine. Aceste lucrări la Dobrișin erau: „Deachylon magnum cum gummis filii Zachariae“, „Deachylon rubr. camphoratum“, „Emplastrum de meliloto“, „Emplastrum citrinum“, „Unguentum de Althea“, „Unguentum Aegyptiacum“. La Pápa apoi alte unguente și emplastre. La Dobrișin fierberea pentru unguente etc. se putea repeta numai odată. La Pápa de 3 ori, și dacă nici atunci n'a reușit, candidatul era respins, ca și învețe încă.

Dacă însă și-a făcut aceasta „lucrare de meșter“ „fecerunt magnum aldomas“ și a fost recipiat ca maestru de către breaslă.

Despre un examen teoretic, cum era la Lőcse (Levocea) aici nici nu era vorbă. Prezența la examen a unui medic e necesară numai în breasla din Buda. Se dă însă voe candidatului ca el să-și aleagă medicul.

Scrisorile acestea de breaslă nu dau amănunte, că pentru ce fel de vindecări pot fi angajați acești meșteri-chirurghi. În orice caz, conștiinciozitatea a fost predicată de fiecare breaslă pentru membrii ei, în așa fel, că dacă meșterul observa, că cazul la care era chemat e cam dubios sau chiar mortal, trebuia să anunțe acest lucru, maestrului de breaslă, ca el să viziteze bolnavul cu toată breasla — și după regulamentul din Dobrișin „dacă prezența medicului e necesară, să fie chemat și el, ca să judece împreună asupra stării bolnavului“.

Atribuțiunile maștrilor — chirurghi au fost precis reglementate prim dată prin indrumarea anexată Farmacopeei la Torkos. Aceasta reprezintă baza regulamentelor breslelor de chirurghi făcute după 1745. În aceasta, ei sunt obligați ca ordinațiunile medicului pe lângă bolnav să fie bine îndeplinite, să nu prepare medicamente, decât chirurgicale, în cazuri grave să cheme breasla și pe medicul.

Consiliul gubernial înainte de a regula afacerile chirurgilor a vrut să fie în posesiunea unor date sigure relativ la ei și de aceea a ordonat conscripția lor în anul 1747. După acest recensământ: la Nagy-Szombat (Tirnava) au fost 6 chirurghi, la Zólyom 1, la Felső-Bánya 1, în jud. Veszprém 23, în jud. Esztergom 7, la Kis-Szeben 2, la Pozsony-Szt. György 2; în distr. Jász-Kun 1 chirurg, 9 barbieri, în Satu-Mare 2, în jud. Cenad 1, în jud. Maramureș 3, în jud. Peșta 53, în jud. Zólyom 1, în Breznó-Bánya 1, la Baka-Bánya 1, în Székesfehérvár 1, în Sopron 5, în Komárom 2, în jud. Bereg pușini, în jud. Mosony 9, dintre cari unul este și farmacist, iar 4 nu sunt primiți în breaslă nicăiri și n'au nici examen nici aprobare. În Szeged 5, în Dobrișin 9, în jud. Pozsony 23, în jud. Baranya 9, în jud. Nyitra 9, la Győr 9, în jud. Tolna 16, dintre cari 6 cu jurământ, 10 fără. În jud. Turóc 5, la Kőszeg 3, la Bazin 2, în Esztergom 4, în jud. Zemplén 1, care tratează și bolnavii mai gravi și mai mulți cu pregătire mai slabă. În Baia-Mare 4, dintre cari unul este și farmacist. La Selmecz-Bánya 3, dar aceștia sunt mai slab pregătiți. În Körömcz-Bánya 2 de oraș și 1 cameral. În Trencsén 3, în Kis-

Marton 1. In jud. Ugocea 1, în jud. Liptó 2 plășiți și 1 fără leafă. In jud. Sáros 2 și în jud. Bichiş 5. - In total : 168 chirurghi jurați, 10 nejurați și 9 barbieri.

Dacă facem lista medicilor, farmaciștilor și chirurgilor din acest an, într'adevăr avem o situație tristă despre numărul personalului sanitar în Ungaria. Guvernul privește chirurgii, ca și cum ei ar fi apți pentru înlocuirea medicilor, mai cu seamă la clasele sociale mai inferioare.

Decretul Regal, pentru organizarea județelor din 26 Oct. 1752 ordonă, că acolo unde există breaslă de chirurghi, județul să fie silit de a fiine un chirurg, care să viziteze populația săracă în mod gratuit și să dea medicamente effine. Iar alte decrete ordonă, că județele în fiecare plasă, să fiină un chirurg.

Imediat ce guvernul a înființat instituția chirurgilor oficiali plășiți din cassa publică, începe să aibă grije mai mare și pentru instruirea lor. „Planum Regulationis in Re Sanitatis“ din 1755 încearcă să facă un fond și pentru chirurgii oficiali, din care ei, să fie învățați în străinătate, până când și în Ungaria se crează o școală corespunzătoare. Din această cauză fiecare, care practică chirurgia, trebue să recurgă pentru permis de liberă practică, cei cari termină studiile, să se prezintă personal, pentru a da un examen în fața consiliului sanitar și pentru a plăti taxele.

Începând de acuma, instruirea chirurgilor, este din ce în ce mai mult reglementată de guvern. Breslele sunt silit să dea o instruire mai perfectă membrilor lor. Mai mulți chirurghi pregătiți în străinătate, sunt aduși la locuri unde chiar sunt și bresle.

Guvernul în 1761 permite chirurgilor, cari au trecut examenul cerut, ca să întră în breaslă și să-și deschidă atelierul la orice loc unde vrea. La examen se dă importanță mai mare, de cât preparării emplastrilor, pregătirii teoretice. Crearea facultății de medicină a universității din Nagy-Szombat, are un rol capital din acest punct de vedere. Chiar dela început s'a creat o catedră și pentru chirurgie, unde studenții mediciniști erau obligați, să asculte și ei cursurile de chirurgie, fără însă ca să dea și examen. Iată dar, dela 1770 chirurgii profesioniști aveau prilej și ei să se specializeze mai bine, ascultând cursu-

rile de anatomie, de chirurgie și de acologie (studiul pansamentelor și instrumentelor).

Pentru a obține diplomă de chirurg titrat, acum se cereau 2 examene. Unul din anatomie, chirurgie teoretică și practică și al 2-lea din acologie și din medicina internă. În anii 1770—80 universitatea ungară din Nagy-Szombat a eliberat 211 diplome de chirurgii. Pentru Transilvania „Colegiul Medico-Chirurgical“ din Cluj a dat chirurghi instruiți.

Firește, că cu cât numărul măestrilor-chirurghi se mărește, cu atât se restrânge chirurgia de breaslă și membrii breslelor încet, încet sunt siliți să dea meseria chirurgiei, în mâinile măestrilor-chirurghi cu diploma universitară, ei rămânând pe lângă tuns și barbierit, și chiar mai mult, consiliul gubernial în 1785 dispune, că chirurgii oficiali de oraș sau de plasă pot fi numai indivizi, cari, pe lângă diplomă de chirurgie au terminat și cursurile obstetricale. Împăratul Iosif al II-lea, chirurgilor, cari au terminat „Academia de chirurgie“ din Viena — înființată de el — le-a dăruit titlul „Magistri et Doctores Chirurgiae“ și dreptul, de a practica meseria chirurgiei, în toate ținuturile ale fostei Monarchie Austro-Ungare. Chirurgii la universitate, pe lângă cursurile de chirurgie ascultau și cursurile de medicină internă, timp de 2 ani, și începând dela 1786 măestrii-chirurghi diplomați, erau primiți și la celelalte prelegeri ale facultății și puteau obține chiar și diplomă de „doctor medicinae.“

Ordinul consiliului gubernial din 1789, nu vede deja, o deosebire pregnantă, între medicii și chirurghi și ordonă chiar, că medicii să dea ajutor chirurgilor și permite, că în forța-majoră și ei, să trateze bolile interne. Începând dela 1788, pentru ca chirurgul să poată să dea ajutor poporului, în toate direcțiile, chirurgii erau obligați, să iee parte și la cursurile de medicină veterinară și să dea chiar și examen.

Chirurgii de plasă și de comună erau puși sub supravegherea medicului județean și raporturile lor erau vizate de acesta.

Salariul chirurgului oficial de plasă, în suma de 150 fiorini, era stabilit, plus încă, onorariu din partea bolnavilor, așa încât, situația materială le era destul de bună. Regulamentul din 1745 stabilește și taxe, pentru diferite intervențiuni chirurgicale spre ex. vindecarea plăgilor de pe cap, fără leziuni ale craniului, 3—6 fiorini, cu leziune a craniului 8—12 fiorini. Fractura unui os

fără leziunea a părților moi, 10—20 fiorini. Repunerea membrului luxat 2—3 fiorini. Amputația unui membru, paracenteza trepanația, autopsia și alte operațiuni eroice 3—5 fiorini etc. Dar aceste taxe nu erau fixate în mod riguros; cei bogași puteau să dea și mai mult, dar mai puțin, nu prea.

Situația chirurgilor militari nu era așa de bună, ei nu erau plătiți așa de bine și nu puteau să înainteze nici în grade. Cel mai înalt grad era cel de plutonier.

În Ungaria se mai găsește și așa numiți „litotomii“ (medicus testiculorum) cari au imigrat din peninsula Balcanică și s'au ocupat cu operațiuni de hernie și intervenții în cazurile de litiază (calculi vezicali etc.) Cu toate că consiliul gubernial din 29 Iulie 1756 le-a interzis practica, totuși după intervențiunile lor numeroase la Regele Carol al III-lea, acesta prin ord. din 29 Maiu 1759 le-a acordat din nou practica meseriei lor, cu condițiunea, de a nu executa operațiuni mai grele, cari necesită prezența medicului.

Arta moșitului.

Obstetrica apuseană în acest secol a făcut progrese și mai mari. După Ambroise Paré nimeni nu-i a dat un avânt mai mare, decât Ioan Palfyn. În general învățământul obstetricii, progresează pe întregul continent al Europei. După Paris și Dublin, învățământul obstetrical începe la universitatea din Göttingen în 1751, la Viena 1764, la Jena 1781, la Berlin, Koppenhaga, Kassel, Marburg. În Nagy-Szombat (Tirnavia) în Ungaria se înființează în 1770.

Din aceste câteva date, putem să ne dăm seamă, despre avântul puternic care-l luase învățământul obstetrical, prin înființarea atâtor instituțiuni didactice în Occident. Dar nu este mai puțin adevărat însă, că influența acestor catedre și școli numai în cercuri mai restrinse era palpabilă și obstetrica s'a lăsat la țară și pentru mai departe, în mâna moașelor empirice.

Oglinda fidelă a situației în fosta Ungarie în prima jum. a secolului XVIII-lea o dă recensământul din 1747. După care: Nagy-Szombat avea 2 moașe principale și 3 ajutoare, despre cele din urmă nu se spune dacă erau pregătite științific și sistematic și dacă au depus jurământul. În jud. Zolyom erau 2 învățate și jurate. În orașul Bártfa 3. În orașul Felsőbánya 2. În Kis-Szeben 3. În Pozsonyszentgyörgy 1. În distr. Jász

Kun, fiecare comună avea câte una. In Satu-Mare 3. In Ruszt 1. In jud. Maramureș s'a ordonat primpretorilor, că moașele, cari n'au depus jurământul să'l depună. Jud. Pesta avea 143 moașe. Jud. Zolyom 45. Brezno-bánya 2. Baka-bánya 3. Székesfehérvár 2. Orașul Sopron 2, cu examen și fără jurământ. In jud. Bichis; moașele nu prea își fac datoria, în loc de a da ajutor prețios la faceri, mai mult indeplinesc atribuția unei servitoare. Orașul Komárom are 3 moașe. In jud. Bars sunt chiar mai multe decât trebuie. In jud. Mosony, ele depun jurământul înaintea parochului și tot el le și instruește. Orașul Szeged are 17. Dobrișinul 11. Jud. Pozsony 171. Jud. Banya 216. Orașul Győr are 3 și 1 ajutoară, jud. Tolna are 60 jurate și 5 nejurate. In jud. Turócz la fiecare comună se află câte una cu experiențe indestulitoare. Orașul Kőszeg are 1 și 1 ajutoară. Bazin are 3 jurate. In jud. Zemplén nu se află nici una învățată, dar cele empirice sunt cu atât mai multe. In orașul Baia-Mare sunt 3 jurate. Selmecz-bánya are 26 dintre cari 1 primară și mai multe ajutoare cu jurământ. In orașul Trencsén, sunt învățate și jurate. Kis-Marton are 2. Județul Ugocea 20. In jud. Liptó numărul lor nu se cunoaște, fiindcă acolo femeile bătrâne dau ajutor celor tinere.

Din statistica susamintită reiese dintr'o parte, că în multe locuri nici numărul moașelor nu se cunoștea, dar dintr'alta se vede, că moașe învățate și jurate erau numai în orașe mai mari. Știința moașelor nu era ceva deosebită, ci nu era altceva, decât niște sfaturi simple primite cu scop de îndrumare, de către medicii orășeni (physici).

Trebue să observăm că, în afară de preoți, cari le provedeau cu unele directive mai mult de ordin religios, le luau jurământul și prin acest fapt le acordau dreptul de practică, aproape nimeni, nu se ocupa cu ele. Dar, stăteau cel puțin sub controlul și forța conștiinței. Dar în cele mai multe comune nici preoți nu erau, ca dovadă ne servește faptul, că singur numai împăratul Iosif al II-lea a înființat vre o 1000 de parochii.

Din unele raporturi ale județelor se poate observa, uimirea asupra naivității guvernului, care cerea informațiuni dela județe în privința natalității, atunci când o astfel de statistică numai moașele și preoții ar putea s'o alcătuească.

Guvernul se îngrijește totuși și de obstetrică. Prima îndrumare pentru moașe o găsim în regulamentul lui Torkos din

1745. din care, punctul 6 prevede, că numai femeile cari au dat examen înaintea medicului oficial, pot obține drept de liberă practică. Fiindcă însă, în acest timp medicii oficiali nu existau, decât numai în orașe, acest ordin n'a putut să fie generalizat:

„Planum regulationis in Re Sanitatis“ din 1755 prevede pentru moașe, ca și pentru medici-chirurgi și farmaciști, ca înainte de a-și începe practica, sunt datoare a se prezenta personal, la autorități, a se supune examenului în fața medicului oficial și a plăti, după calitatea locului unde vor practica, în fondul destinat pentru învățământul lor, câte 2, 4 sau 6, galbeni de Körmöcz.

Incepând dela 1763, în unele județe funcționează și câte o moașă oficială județeană, ce o dovedește faptul, că guvernul la aceasta dată, cere raport din partea județelor, relativ la dispozițiunile de angajare ale medicilor-chirurgi și ale moașelor și relativ la autoritatea, care a emis aceste dispozițiuni.

În anul 1767 se cere un raport detaliat dela județe, referitor la salariul și obligațiunile moașelor, precum și la îndrumările cari li-sau dat și se cere, ca acest raport să fie înaintat, în termen de 3 luni.

Consiliul gubernial cu ord. din 4 Oct. 1770, recunoaște valabilitatea legii numite „Generale Normationum Sanitatis“ și pentru țările Coroanei ungare și conf. art. IV din această lege, autoritățile însărcinate cu executarea ordinelor cu referință sanitară, sunt datoare în limitele posibilității, de a se îngriji, ca fiecare comună, sau cel puțin câte 2—3 comune vecine, să aibă o moașă, dela care se cere, un certificat dat de un meșter-obstetrician și medic oficial, și jurământul. Moașele oficiale de plasă aveau un salariu de 60 fiorini pe an.

În general marea reformă a administrației sanitare, introdusă de Maria Terezia și Iosif al II-lea a cărei principal moment este înființarea posturilor de medici primari de județe, în mâna cărora se concentrează întreaga grijă a sănătății publice, a avut o mare și binefăcătoare influență și asupra practicei moșitului, ridicând tagma moașelor.

Când s'a înființat facultatea de medicină a universității din Nagy-Szombat, s'a creat o catedră și pentru obstetrică, care funcționa paralel cu catedra de chirurgie.

Moașele erau obligate a se prezenta la această facultate și

a da examen din toate ramurile ale obstetricii în prezența Directorului, Decanului și a profesorului de obstetrică.

Ca cineva să fie mamoș trebuia să fie medic, sau chirurg și să treacă examenul cerut. Taxa de examen era pentru mamoși 43 fiorini 6 crețari, iar pentru moașe 35 fiorini.

Universitatea din Tirnavia în anii 1771—80, adică în decurs de 9 ani, a eliberat 5 diplome de mamoș și 53 diplome de moașe.

Însă, instrucția moașelor progresa încet și nici guvernul, la început nu prea aplica strict litera legii. La angajarea lor, nu prea le-a cerut diploma de moașă.

Deocamdată i-se părea deajuns a determina autoritățile, ca să trimită cât mai multe femei, la cursuri.

Chiar împăratul Iosif al II-lea a permis județelor să trimită femei la aceste cursuri pentru a fi instruite pe socoteala cassierilor lor.

Dar văzându-se, că toate încercările rămân fără rezultat și unele regiuni suferea foarte mult de lipsa de moașe, aceste erau trimise direct din Pesta pe cheltueala județului respectiv. Județul fiind obligat, să le plătească câte 40 de groșițe, pe stațiuni, ca cheltueală de drum.

Decretul regal din 18 Febr. 1788 atrage atenție tuturor organelor județene, că localitatea unde se trimită moașa e obligată, să-i dea și locuință pentru timpul funcțiunii sale, în mod gratuit, și deaceia e mai avantajos — spune mai departe — dacă se trimite numai femei mai bogate pentru cursurile de moașă.

Femeile trimise la aceste cursuri au drept și de cheltuiala de drum, până la centrul universitar, dar pentru înapoi, numai în caz, dacă au reușit la examen.

Decretul regal din 9 Iulie 1797 permite și femeilor izraelite, practicarea moșitului.

Aceasta bunăvoință a guvernului a fost apreciată de medici cari se sileau să-l ajute în stăruințele sale prin cărțile pe cari le-au scris, închinată meseriei moșitului. Prima carte în acest sens este a lui Ștefan Weszprémi, care apare în unguerește în anul 1766 cu titlul: „Bába mesterségre tanító könyv“ (Carte care ne învață arta moșitului). Aceasta carte a fost premiată de împărăteasa Maria Terezia, dăruind autorului un medalion încadrat în diamante, reprezentând pe împărăteasa

în bust. La 1772 Samuil Dombay scoate „Bába mesterség“ (Arta moșitului). La 1779 Ioan Lalangue scrie „Rövid oktatás a szülészethez“ (Instrucție scurtă de obstetrică). La 1784, Carol Mocsi editează cartea: „Bába mesterségnek eleji“ (Elementele moșitului), pe care guvernul o recomandă călduros pentru folosință generală. Toate aceste lucrări erau scrise în limba maghiară. La 1768 Iosif Plenck tipărește cartea: „Anfangsgründe der Geburtshilfe“, care dela 1768 până la 1803 a ajuns la mai multe ediții și împărăteasa a ordonat ca să fie tradusă în toate limbile monarhiei și întrebuintată în general.

La 1789 guvernul prin primmedicul țării dă instrucțiuni practice moașelor referitoare la conduita lor, față de copiii născuți în asfixie.

Înainte de 1770, funcționau moașe, care își câștigaseră cunoștințele în mod empiric, ori au fost învățate de medicii orașeni și județeni. În sensul regulamentului de instrucțiune și examinarea apărut la 1774 se făceau însă deja 3 cursuri la an, la cari se primiau femei știutoare de carte. După însușirea cunoștințelor teoretice trebuiau să facă practică într'un așezământ obstetrical și numai după aceasta erau admise la examen. Examenul era finit de o comisiune compusă din Decan ca președinte și profesorul de obstetrică și se cerea: Anatomia organelor genitale femeiești, noțiuni despre sarcină, întreaga parte teoretică a obstetricii, partea practică pe fantom, diferite feluri de nașteri și operațiuni obstetricale, noțiuni despre îngrijirea gravidelor și a noilor născuți, examenul doicelor, considerațiuni medico-legale referitoare la femeile suspecte de a-și fi pierdut copilul între împrejurări nepermise. După trecerea examenului li se lua jurământul și se elibera diploma.

La 1774 se face recensământul moașelor în județele Sătmărom și Bichiș. Ori cât de defectuoase au fost datele acestui recensământ, au fost totuși suficiente, ca guvernul să înțeleagă, că trebuie să facă ceva, dacă nu vrea, ca manipulațiunile periculoase ale vrăjtitului să mai dăinuească. Rezultatul acestei prevederi a fost, că a dat o circulară, prin care încredințează medicii orașeni că acolo unde numai se poate, să instruiască moașele.

În decretul „Planum Regulationis in Re Sanitatis“ pe care l'am citat deja, pentru prima dată ia formă determinate o instituțiune de moașe. Primul paș serios spre reglementarea

chestiunei moaşelor, s'a făcut atunci, când graţie influenţei mari a lui Van Swieten „Generale Normativum“ s'a extins şi asupra Ungariei. Titlul părţii a 4-a este : „Instruction für die Hebammen“ aceasta parte are 8 capitole ale căror conţinut scurt este următorul :

Numai femeia care a dat examen şi a fost jurată, poate să fie moaşă.

Moaşa să fie cinstită, să trăiască o viaţă creştinească şi ziua=noapte să fie gata pentru a da ajutor, la lăuze să nu bea prea mult vin sau alte beuturi alcoolice, să nu trăiască în superstiţiunii şi în caz de necesitate să reclame imediat ajutorul medicului.

Unul din aceste capitole vorbindu-se despre botezarea copilului, aminteşte că în 1766 cardinalul din Viena, precizează procedeul de urmat la botezare. E interesant ce spune referitor la naşterile gemelare : „Moaşa dacă găseşte în vulvă, părţi mici fetale, mâna sau picior, cari după părerea ei aparţin la 2 feţi, în decursul naşterii să boteze imediat părţile mici, căci numai aşa suntem siguri, că feţii se vor naşte vii“.

Se pune în vederea moaşelor, — spune mai departe regulamentul suscitaf, — că îngrijirea lăuzelor este datoria lor, dar le este interzisă administrarea medicamentelor înainte ori după naştere.

Tot asemenea este interzis moaşelor a da medicamente prin cari s'ar putea pierde copilul.

Sub influinţa acestui ordin începe o nouă epocă a obstetricii în toate provinciile Monarchiei habsburgice. Acesta este un punct de plecare şi un act de bază pentru învăţământul şi practica moaşelor. La toate cursurile de moaşe din Ungaria se propunea cartea lui Veszprémi amintită mai sus. E interesant că autorul în această carte dă moaşelor şi noţiunile de versiune şi deslipirea placentei. Spunând că astăzi, când 178 posturi de medici rurali sunt goale, este binec, a şi ele să aibă aceste noţiuni, ca în caz de nevoie şi în lipsa medicului să poată şi ele interveni cu precizie.

Concluziuni

1. Atât meșteșugul chirurgiei, cât și cel al moșitului în secolele XVI—XVII-lea erau în fosta Ungarie într'o stare des-
tul de primitivă. Chirurgia complet izolată de medicina științifi-
că, se exercita de meșteri organizați, ca și alți meseriași, în
bresle. Moașele erau empirice, femei cu experiență, dar lipsite
de orice învățătură.

2. În secolul al XVIII-lea, atât chirurgia, cât și obstetrica
își reiau din nou în Apus contactul cu medicina științifică. Sub
impulsul acestui fapt, pe de altă parte, datorite tendințelor refor-
miste ale împărătesei Maria Terezia și ale împăratului Iosif al
II-lea, în urma acțiunii clar-văzătoare a celebrului Van Swieten
din Viena, începe și în fosta Ungarie, o ridicare înceată, dar
continuă a instituțiilor chirurgilor și moașelor. Cel mai mare
progres îl reprezintă, pe de o parte, instituirea unui învățământ
regulat pentru maestrîi-chirurgi și pentru moașe, pe de altă
parte, crearea posturilor de chirurgi județeni și de moașe de
plasă și comunale. Totuși reforma a dat foarte încet roade și
mult timp încă, alături de nouă categorie de chirurgi diplomați
și moașe pregătite, există meșteri-chirurgi și moașe empirice.

Văzută și bună de imprimat.

Cluj, la 30 Iunie 1935.

Președintele tezei :
(ss.) Prof. Dr. V. Bologna

Decanul facultății :
(ss.) Prof. Dr. D. Michail

Bibliografie

1. Demkó Kálmán: A magyar orvosi rend története, tekintettel a gyógyászati intézmények fejlődésére. Magyarországon a XVIII-ik század végéig. Budapest, 1894.
 2. Dr. Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből. Budapest, 1928. 2 vol.
 3. Dr. Győry Tibor: Magyarország orvosi bibliográfiája. Budapest, 1900.
 4. Schwarcz Ignác: Régi utazások Magyarországon közegészségügyi szempontból. Extras din „Orvosi Hetilap“ 1891. Budapest.
 5. Dr. Högyes Endre: Emlékkönyv a budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetem orvosi karának múltjáról és jelenéről. Budapest, 1896.
 6. Santai Augustin: Contribuțiunile la istoricul practicei și învățământului moșitului în Transilvania. Teză. Cluj 1927.
-